

**DESPRE CUM O INTERPRETARE CORECTĂ A LEGII POATE FI
ABSURDĂ: MEDIEREA PRIVIND LATURA PENALĂ – CAUZĂ *SUI
GENERIS* DE ÎNLĂTURARE A RĂSPUNDERII PENALE (SAU:
INTERPRETAREA *ÎN LITERA LEGII* VS. INTERPRETAREA *ÎN
SPIRITUL LEGII*)**

**ABOUT HOW A CORRECT LEGAL INTERPRETATION OF THE
LAW MAY BE ABSURD: THE MEDIATION AGREEMENT
REGARDING THE CRIMINAL ASPECT OF THE SOME CASES AS
A *SUI GENERIS* REASON FOR REMOVAL OF CRIMINAL
LIABILITY (OR: LITERAL INTERPRETATION OF THE LAW VS.
INTERPRETING THE LAW IN IT'S SPIRIT)**

MIHAI DUNEA ¹

Rezumat: Prezentul articol urmărește să formuleze, cu titlu de temă de reflecție pentru doctrina juridico-penală, o interogație de ordin general-filosofic, cu incidență - în acest domeniu specific al dreptului - pentru un spectru larg, nedeterminat, de probleme practice, concrete, prezente și viitoare, de interpretare a legii, plecând de la prezentarea unei probleme particulare, determinate, și de la viziunea autorului asupra rezolvării atinse și impuse în respectivul caz. Interogația în cauză poate fi rezumată, în esență, astfel: în caz de conflict între ele, care interpretare a normei juridice ar trebui să prevaleze – aceea realizată *în litera legii*, ori aceea efectuată *în spiritul legii*? Cazul particular din prezentarea căruia s-a extras interogația vizează un aspect legat de procedura medierii, astfel cum se poate realiza aceasta în privința laturii penale a unor cauze. Mai precis, este vorba despre stadiul normativ care a determinat pronunțarea, cu titlu de hotărâre prealabilă (așadar, cu forță juridică obligatorie pentru instanțe) a deciziei nr. 9/2015 a Completului pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, aparținând Înaltei Curți de Casație și Justiție a României. Prin această decizie s-a statuat asupra naturii juridice a acordului de mediere intervenit cu privire la latura penală a unor cauze (s-a

¹ Asistent univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, e-mail: mihai.dunea@uaic.ro

determinat că acesta are valoare autonomă, drept cauză *sui-generis* de înlăturare a răspunderii penale, fără a constitui doar o modalitate aparte prin care se poate realiza instituția *împăcării* - cauză de înlăturare a răspunderii penale reglementată de Codul penal). În subsidiar, decizia în cauză a tranșat și problema referitoare la posibilitatea ca un asemenea acord de mediere să intervină, în cauzele penale, în faza de judecată, pe întreg parcursul procesului, până la rămânerea definitivă a hotărârii, iar nu doar până la citirea actului de sesizare a instanței (moment dincolo de care nu mai este posibilă incidența instituției *împăcării*).

Cuvinte-cheie: mediere; latură penală; cauze generale de înlăturare a răspunderii penale; momentul procesual până la care acordul de mediere cu privire la latura penală a unor cauze poate interveni pentru a înlătura răspunderea penală; decizia nr. 9/2015 (hotărâre prealabilă) a Completului pentru dezlegarea unor chestiuni de drept din cadrul Înaltei Curți de Casație și Justiție a României.

Abstract: This article seeks to formulate, as a matter of reflection for the criminal law doctrine, an interrogation that has a general-philosophical incidence - in this specific area of law - for a broad area of practical problems (both present and future ones) encountered in the process of interpreting the law, following the submission of a particular case and the author's vision on the manner in which it was solved. The interrogation may be summed up, essentially, as follows: in case of conflict between them, which method of interpretation of the legal norms should prevail - the one carried out in strict observance to *the letter of the law*, or the one conducted with more regard to *the spirit of the law*? The particular case from which this interrogation was extracted concerns an aspect of the mediation procedure, as this can be carried out in criminal cases, in Romania. More specifically, it consists in a critical description of the legislation that gave rise to the legally binding (for the Courts) decision no. 9/2015 enacted by the Panel of judges with authority to solve issues of interpretation of the law, in criminal matters, from the High Court of Cassation and Justice of Romania. This decision stated on the issue of determining the legal nature of the mediation agreement in criminal cases, as an independent (*sui-generis*) cause of removal of criminal liability, and not just as one particular way for the accomplishment of another institution, the reconciliation, regulated in the Criminal Code of Romania as a cause of removing criminal liability. In secondary, the decision stated on the possibility of the mediation agreement to take place, in criminal cases (thus removing the criminal liability) at any stage during the trial in front of the Court, and not only to the point when the indictment is read (the moment when the case is referred to the Court by the prosecutor's office), as it is the case for the institution of reconciliation, according to the new Romanian Criminal Code.

Key words: mediation agreement; the criminal side of some cases; legal general causes for removal of criminal liability; the procedural moment by which the mediation agreement regarding the criminal side of some cases may intervene in order to remove criminal liability; Decision no. 9/2015 (preliminary ruling) pronounced by the Panel of judges with authority to unravel (solve) questions of law, from the High Court of Cassation and Justice of Romania.

I. Considerații preliminare

La data de 17 aprilie 2015, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală² din cadrul Înaltei Curți de Casație și Justiție³ a României a pronunțat, în vederea asigurării unei practici judiciare unitare, decizia nr. 9/2015 (cu titlu de hotărâre prealabilă pentru dezlegarea unei chestiuni de drept în materie penală)⁴, referitoare la natura juridică a medierii desfășurate cu privire la latura penală a cauzei și (în subsidiar⁵), la momentul procesual până la care poate opera aceasta cu efect de înlăturare a răspunderii penale. Prin această hotărâre s-a statuat că medierea (încheierea unui acord de mediere cu privire la latura penală a acelor cauze în care legea permite desfășurarea unei asemenea proceduri) reprezintă o cauză autonomă, *sui-generis*, de înlăturare a răspunderii penale, nefiind doar o modalitate prin care să se realizeze în fapt instituția *împăcării* (cauză de înlăturare a răspunderii penale reglementată de Codul penal⁶), respectiv că medierea poate interveni, în asemenea cauze, pe întreaga durată a procesului penal, până la rămânerea definitivă a hotărârii, nefiind limitată temporal de

² În continuare, vom folosi abrevierea: *Comp. D.C.D. - pen.*

³ În continuare, vom folosi abrevierea: *Î.C.C.J.*

⁴ În continuare, vom folosi abrevierea: *H.P. (pen.) nr. 9/2015.*

⁵ Din punct de vedere formal, precum și logic, rezolvarea acestei probleme apare drept secundară, fiind dependentă de soluția atinsă în privința stabilirii naturii juridice a instituției în cauză. În fapt, însă, apreciem că aceasta a reprezentat principala miză a sesizării instanței supreme în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea problemei de drept indicate. Mai mult ca sigur că, din perspectiva practicii judiciare, determinarea scrupuloasă a naturii juridice a acestei instituții nu prezenta în sine o importanță atât de crescută (precum se pare că nu o prezintă nici multe alte instituții sau dispoziții legale juridico-penale al căror statut științific este, încă, subiect al unor controverse), dacă nu ar fi avut atașată consecința pragmatică deosebit de spinoasă a datei limită până la care se poate admite efectul de înlăturare a răspunderii penale a unui infractor, ca urmare a desfășurării procedurii medierii în privința laturii penale a cauzei.

⁶ În continuare, vom folosi abrevierea: *C. pen.*

momentul citirii actului de sesizare a instanței (precum este instituția împăcării, potrivit reglementării instituite de noul Cod penal⁷). Având natura juridică de hotărâre prealabilă pentru dezlegarea unor probleme de drept (în materie penală), decizia a devenit obligatorie pentru instanțe de la momentul publicării sale în Monitorul Oficial al României⁸ (potrivit dispoziției art. 477 alin. 3 Cod procedură penală⁹).

Pronunțarea acestei decizii a fost ocazionată de o sesizare ridicată de un complet al Curții de Apel București, care, plecând de la o cauză aflată pe rol, în calea ordinară de atac a apelului, a constatat potențialul de problemă controversată al aspectelor de drept deja precizate. După cum reiese și din cuprinsul H.P. (pen.) nr. 9/2015, s-au conturat două puncte de vedere asupra problemei de drept în cauză.

Potrivit unei opinii, încheierea acordului de mediere cu privire la latura penală a unei cauze pentru care legea permite această procedură nu ar fi constituit decât o simplă modalitate faptică (legal reglementată) de realizare a condițiilor de incidență specifice pentru una dintre cauzele de înlăturare a răspunderii penale, reglementate de Codul penal, reprezentate - după caz - de (lipsa /) retragerea plângerii prealabile, respectiv de împăcare. Cu alte cuvinte, odată încheiat acordul de mediere în asemenea cauze, odată realizată „înțelegerea” dintre persoana vătămată și infractor, răspunderea penală a acestuia ar fi fost înlăturată, dar nu pe temeiul (direct) al medierii, ci prin aplicarea regimului (lipsei /) retragerii plângerii prealabile, ori al

⁷ Această limitare temporală nu era reglementată, în materia *împăcării părților* (denumirea anterioară a instituției în cauză), de fostul Cod penal, care permitea împăcarea (părților) – cu efect de înlăturare a răspunderii penale a infractorului – până la momentul rămânerii definitive a hotărârii instanței, adică în aceeași perioadă în care se putea exercita și retragerea plângerii prealabile (fiecare, desigur, în raport de infracțiunile corespunzătoare, pentru care legea prevedea, după caz, posibilitatea împăcării părților sau solicita formularea unei plângeri prealabile; trebuie totuși reamintit faptul că, potrivit vechii reglementări, majoritatea infracțiunilor pentru care legea solicita formularea unei plângeri prealabile – permițând, ca atare, și retragerea acesteia – constituiau, totodată, infracțiuni în cazul cărora era admisă și instituția împăcării părților). Aceasta reprezintă (doar) una dintre reconsiderările de substanță aduse de noua legislație penală, în materia instituției împăcării, față de reglementarea anterioară.

⁸ Decizia nr. 9/2015 a Completului pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală din cadrul Înaltei Curți de Casație și Justiție a României a fost publicată în Monitorul Oficial (Partea I) nr. 406 din 9.06.2015.

⁹ În continuare, vom folosi abrevierea: *C. proc. pen.*

împăcării, după caz. Prin consecință, în cauzele în care legea prevede posibilitatea împăcării, procedura medierii în privința laturii penale (cu posibila consecință a înlăturării răspunderii penale a infractorului) ar fi admisă numai până la același moment limită până la care este posibilă și împăcarea propriu-zisă, anume, în reglementarea *de lege lata*, citirea actului de sesizare a instanței (potrivit art. 159 alin. 3 C. pen.).

Potrivit celui alt punct de vedere – apreciat de către magistrații instanței supreme drept majoritar atât în opinia teoreticienilor (cadre didactice) cât și a practicienilor (magistrați de la instanțele din țară) consultați – încheierea unui acord de mediere cu privire la latura penală reprezintă o cauză de înlăturare a răspunderii penale de sine-stătătoare, care nu este subordonată nici uneia dintre celelalte cauze cu acest efect, la care s-a făcut deja referire în acest context, așadar o cauză *sui-generis*, reglementată de o lege specială, anume Legea nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator¹⁰. Consecvent cu acest punct de vedere, reiese că înlăturarea răspunderii penale a infractorului ca urmare a încheierii unui acord de mediere privind (și) latura penală a cauzei nu se supune termenului limitativ indicat în art. 159 alin. 3 C. pen., ca dată după care nu mai poate opera instituția împăcării, anume: momentul citirii actului de sesizare al instanței. Drept urmare, spre deosebire de înlăturarea răspunderii penale decurgând din împăcare, care se poate dobândi în cursul urmăririi penale oricând, dar în cursul judecății numai până la citirea actului de sesizare, beneficiul înlăturării răspunderii penale consecutiv încheierii unui acord de mediere ar putea să fie câștigat oricând pe parcursul procesului penal, până la data rămânerii definitive a hotărârii instanței.

Această din urmă soluționare a problemei de drept a avut câștig de cauză, fiind consacrată prin decizia (obligatorie pentru instanțe) pre-indicată, a instanței supreme.

¹⁰ În continuare, vom folosi abrevierea: *L. nr. 192/2006*.

II. Opinia transmisă instanței supreme de Colectivul de Științe Penale din cadrul Facultății de Drept a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, conținând inclusiv o trecere în revistă a principalelor argumente apte a susține punctele de vedere exprimate cu privire la chestiunea de drept ulterior rezolvată prin H.P. (pen.) nr. 9/2015

Cuprinsul H.P. (pen.) nr. 9/2015 este generos în dezvoltarea și reluarea argumentelor întrebuițate pentru susținerea opiniilor exprimate în cauză (în special cu privire la punctul de vedere care a prevalat), atât de către practicienii, cât și de către teoreticienii consultați. În aplicarea dispozițiilor art. 476 alin. 10 C. proc. pen. (cu trimitere, *mutadis mutandis*, la prevederea din art. 473 alin. 5 C. proc. pen.), pentru documentarea necesară pronunțării deciziei s-au solicitat puncte de vedere unor repute instituții de învățământ juridic din țară, inclusiv Colectivului de Științe Penale de la Facultatea de Drept a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Deoarece în cuprinsul H.P. (pen.) nr. 9/2015 nu s-au indicat decât concluziile lapidar formulate în încheierea acestui punct de vedere, precum și pentru că documentul respectiv conține deja expusă aprecierea noastră cu privire la problema de drept analizată, apreciem utilă redarea, în continuare, a întregului material transmis instanței supreme, în cuprinsul căruia se realizează inclusiv un inventar al principalelor argumente apte a susține opiniile exprimate cu privire la chestiunea de drept la care facem aici referire.

*

„Opinie (punct de vedere) cu privire la problema de drept ridicată în dosarul nr. 533/1/2015 aflat pe rolul Completului pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală al Înaltei Curți de Casație și Justiție - *Format de Colectivul de Științe Penale al Facultății de Drept din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași* -

Având în vedere obiectul dosarului nr. 533/1/2015 aflat pe rolul Completului pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală al Înaltei Curți de Casație și Justiție, referitor la pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea problemei de drept penal vizând:

1) dacă dispozițiile art. 67 din Legea nr. 192/2006 privind medierea (...) se interpretează în sensul că medierea este o cauză *sui-generis* de

înlăturare a răspunderii penale sau este o modalitate a împăcării, cauză de înlăturare a răspunderii penale reglementată de dispozițiile art. 159 Cod penal;

2) dacă medierea poate interveni numai până la citirea actului de sesizare potrivit dispozițiilor art. 159 alin. 3 Cod penal sau poate interveni în tot cursul procesului penal.

și dând curs solicitării emise de judecătorul raportor, în temeiul art. 476 alin. 10 raportat la art. 473 alin. 5 C. proc. pen. (solicitarea unui punct de vedere asupra problemei de drept în cauză), cadrele didactice membre ale Colectivul de Științe Penale din cadrul Facultății de Drept a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași *apreciază următoarele*:

Problema supusă analizei tinde a reprezenta, într-adevăr, o chestiune aptă de controversă, în special datorită deficiențelor în maniera de exprimare și transmitere, de către legiuitor, a voinței sale, pe fondul coexistenței unor dispoziții legale generale (cuprinse în Codul penal și Codul de procedură penală) și speciale (cuprinse în L. nr. 192/2006, privind medierea - cu modificări ulterioare), toate referitoare la înlăturarea răspunderii penale (și – implicit – împiedicarea punerii în mișcare a acțiunii penale, sau stingerea acesteia, după caz, prin clasare ori încetare a procesului penal, în ipoteza în care a început să fie deja exercitată acțiunea penală), legate de sfera infracțiunilor în cazul cărora fie funcționează instituția plângerii prealabile, fie se recunoaște posibilitatea incidenței instituției împăcării (potrivit art. 67 alin. 2 din L. nr. 192/2006, „În latura penală a procesului, dispozițiile privind medierea se aplică numai în cauzele privind infracțiuni pentru care, potrivit legii, *retragerea plângerii prealabile* [sic!]¹¹ sau *împăcarea părților* [sic!]¹²

¹¹ Deși textul legal se referă expres doar la ipoteza infracțiunilor pentru care, potrivit legii, retragerea plângerii prealabile înlătură răspunderea penală, apreciem că logica impune interpretarea dispoziției normative în cauză ca acoperind, implicit, și ipotezele în care răspunderea penală este înlăturată ca efect al lipsei plângerii prealabile (împrejurare care poate fi consecutivă tocmai realizării unui acord de mediere), ipoteză, de altfel, expres reglementată de aceeași lege specială a medierii, potrivit art. 69. Cu alte cuvinte, formularea literală din art. 67 alin. 2 L. nr. 192/2006 trebuie interpretată extensiv, fiind mai puțin cuprinzătoare decât voința legiuitorului (logic dedusă) pe care trebuie să o exprime, fiind în realitate vorba despre incidența medierii în cazul infracțiunilor în raport de care funcționează instituția plângerii prealabile, în toate modalitățile sale posibile: înlăturarea răspunderii penale ca efect al lipsei ori retragerii acesteia (cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare – și exercitarea – acțiunii penale este condiționată de introducerea – și menținerea – unei plângeri

înlătură răspunderea penală”). Reținem, totodată, faptul că reglementarea specială din legea medierii a fost elaborată anterior redactării și intrării în vigoare a dispozițiilor noului Cod penal și a noului Cod de procedură penală, fiind așadar concepută și pusă în relație, inițial, cu o altă configurație a instituțiilor la care se raportează pentru a-și determina sfera de aplicare, anume: plângerea prealabilă și împăcarea (pe atunci, „a părților”) – deși, trebuie reamintit că și în raport de acel stadiu normativ, doctrina¹³ semnalase o serie de neconcordanțe și necorelări apte să genereze controverse, cu privire la raportul, condițiile și modul de funcționare a medierii, față de lipsa / retragerea plângerii prealabile și împăcarea părților. Deși modificată ulterior promulgării noilor coduri în materie penală și procesual penală (inclusiv prin legea de punere în aplicare a noului Cod de procedură penală), această lege specială nu a fost corelată dincolo de orice neclaritate cu instituțiile penale substanțiale și procesual penale la care ea însăși face referire (după cum am indicat deja, sub anumite aspecte punctuale).

În acest context, cât privește problema de drept care a determinat solicitarea prezentului punct de vedere, reținem că pot fi identificate argumente pertinente în susținerea ambelor soluții care se configurează, anume: aprecierea medierii drept o cauză *sui-generis* de înlăturare a

prealabile de către persoana vătămată). Se poate observa, astfel, dintru-început, caracterul criticabil, deficitar și neperformant al exprimării legiuitorului în cuprinsul legii speciale privind medierea.

¹² Deși este adevărat că legea specială privind medierea este anterioară actualei reglementări generale în materie penală (care nu mai reglementează instituția „împăcării părților”, ci doar pe aceea a „împăcării” – consecință a corelării cu noua legislație generală în materie procesual penală, potrivit căreia persoana vătămată nu se mai poate constitui „parte” vătămată în procesul penal, rămânând doar cu rolul procesual de „persoană” vătămată), și că la data elaborării acestei legi, fostul Cod penal reglementa, într-adevăr, instituția „împăcării părților”, nu putem să nu observăm că L. nr. 192/2006 a fost modificată după data promulgării noilor coduri (penal și de procedură penală), printre altele, chiar prin legea de punere în aplicare a noului Cod de procedură penală (L. nr. 255/2013), ocazie ce putea fi folosită și pentru a se realiza corelarea terminologică dintre dispozițiile preexistente ale legii medierii și noua denumire a instituțiilor penale și procesual penale la care se face trimitere în cuprinsul acesteia. Este, în opinia noastră, o nouă dovadă a caracterul criticabil, deficitar și neperformant al reglementării speciale privind medierea (inclusiv sub aspectul exprimării legiuitorului).

¹³ A se vedea, printre altele: D. Atasiei, H. Țiț, *Mica reformă în justiție. Legea nr. 202/2010 comentată*, Ed. Hamangiu, București, 2010, p. 189 ș.u.

răspunderii penale (sustrasă, astfel, termenului limită de incidență al împăcării – momentul citirii actului de sesizare a instanței); sau, considerarea acesteia drept o modalitate (formă, cale) particulară de împăcare (desigur, în cauzele în care problema medierii s-ar ridica în legătură cu săvârșirea unei infracțiuni dintre cele pentru care legea prevede posibilitatea înlăturării răspunderii penale prin intermediul împăcării), supusă fiind, astfel, aceluiași moment limită până la care poate interveni împăcarea, în cursul procesului penal.

Trebuie să precizăm, de la început, că una dintre direcțiile de argumentare (aceea care susține înțelegerea atinsă prin acordul de mediere drept o cauză *sui-generis* de înlăturare a răspunderii penale) tinde a fi mai apropiată de ceea ce se poate considera o „interpretare în litera legii”, îndepărtându-se, însă, de ceea ce se poate aprecia drept o „interpretare în spiritul legii”, în timp ce soluția opusă (aceea potrivit căreia înțelegerea atinsă prin acordul de mediere nu reprezintă o cauză *sui-generis* de înlăturare a răspunderii penale, fiind doar o cale aparte prin care, după caz, se realizează împăcarea, ori prin care partea vătămată ajunge la luarea deciziei de neintroducere ori de retragere a plângerii prealabile), tinde a se prezenta ca rezultat mai îndepărtat de „interpretarea în litera legii”, dar constituie, în opinia noastră, o consecință logică mai apropiată de „interpretarea în spiritul legii”. Desigur, această dihotomie antitetice în interpretarea unor dispoziții normative (în special în domeniul juridico-penal) reprezintă un eșec al capacității de exprimare clară și coerentă a legiuitorului penal, un derapaj în raport de exigența *lex certa* (ca o componentă a principiului legalității), care pune într-o poziție imposibilă interpretul și care, dincolo de orice fel de soluție conjuncturală punctuală (care, prin ipoteză, nu poate fi decât parțială și nu poate aduce o rezolvare deplină, ci doar trunchiată a problemei), trebuie abordată de legiuitor însuși, prin procedeul operării unor modificări (completări, clarificări) legislative exprese.

Astfel, considerăm că argumentele care susțin interpretarea realizată preponderent în sensul literei legii (însă nu și în spiritul acesteia) tind a conduce, mai degrabă, la considerarea înțelegerii atinse prin intermediul acordului de mediere, drept o procedură / cauză care lărgeste (întregește) sfera cauzelor generale de înlăturare a răspunderii penale, caracterizată de autonomie funcțională (putând interveni, drept urmare, până la rămânerea definitivă a hotărârii). Acestea sunt, în linii generale, aceleași argumente

invocate și în punctul de vedere formulat, cu privire la problema de drept analizată, de către Direcția legislație, studii, documentare și informatică juridică din cadrul Înaltei Curți de Casație și Justiție (document care ne-a parvenit alăturat solicitării de emitere a unui punct de vedere al specialiștilor din cadrul Colectivului de Științe Penale de la Facultatea de Drept a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, asupra aceleiași probleme).

Pe scurt, într-o trecere în revistă, este vorba despre următoarele argumente:

- art. 16 alin. 1 lit. g) din C. proc. pen.¹⁴ actual pare (într-o interpretare, din mai multe posibile) să prevadă în mod alternativ, drept cazuri de împiedicare a punerii în mișcare și de exercitare a acțiunii penale: ipoteza în care a fost retrasă plângerea prealabilă, în cazul infracțiunilor pentru care retragerea plângerii prealabile înlătură răspunderea penală (teza I; ipoteza referitoare la cazul în care lipsește plângerea prealabilă, necesară pentru punerea în mișcare a acțiunii penale, este prevăzută la lit. e); ipoteza în care a intervenit împăcarea (desigur, în cazul infracțiunilor față de care legea prevede posibila incidență a acestei instituții, cu rol de înlăturare a răspunderii penale [și de stingere a acțiunii civile] – teza a II-a); respectiv, ipoteza în care a fost încheiat un acord de mediere în condițiile legii (teza a III-a). De aici, astfel privit / citit / interpretat textul legal, se poate trage concluzia că legea are în vedere trei situații (din care una este aceea a acordului de mediere), producătoare ale aceleiași finalități (penale și) procesual penale, dar fiecare cu specificul și particularitățile proprii, așadar distincte între ele, iar nu subordonate una alteia.

- art. 67 alin. 2 din L. nr. 192/2006¹⁵, care pune în legătură procedura medierii cu instituția plângerii prealabile și cu aceea a împăcării, prin trimitere / referire expresă la acestea din urmă, poate fi interpretat ca

¹⁴ Articolul 16 C. proc. pen., referitor la cazurile care împiedică punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale, dispune în alin. 1 lit. g) după cum urmează: „Acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare, iar când a fost pusă în mișcare nu mai poate fi exercitată dacă (...) a fost retrasă plângerea prealabilă, în cazul infracțiunilor pentru care retragerea acesteia înlătură răspunderea penală, a intervenit împăcarea ori a fost încheiat un acord de mediere în condițiile legii”.

¹⁵ Textul normativ avut în vedere stipulează: „În latura penală a procesului, dispozițiile privind medierea se aplică numai în cauzele privind infracțiuni pentru care, potrivit legii, retragerea plângerii prealabile sau împăcarea părților [sic!] înlătură răspunderea penală”.

stabilind doar sfera de aplicare / incidență a procedurii medierii care intervine în cauzele penale, pe latura penală a procesului, prin indicarea, din rațiuni de sinteză, a categoriei infracțiunilor față de care legea prevede a fi incidente, după caz, instituțiile plângerii prelabile ori împăcării (și nimic mai mult). Într-o asemenea viziune, procedura medierii nu s-ar subordona pe fond reglementării cauzelor de înlăturare a răspunderii penale reprezentate de lipsa / retragerea plângerii prelabile ori împăcare, ci ar fi doar (și ea) incidentă, ca o alternativă paralelă (uneia dintre acestea, în funcție de infracțiunea comisă), în cazul respectivelor infracțiuni. Sub acest aspect se poate evidenția, inclusiv – așa cum s-a procedat în argumentarea punctului de vedere exprimat de Direcția legislație, studii, documentare și informatică juridică din cadrul Înaltei Curți de Casație și Justiție – că sfera de incidență a procedurii medierii, în privința laturii penale din cauzele penale, cuprinde atât sfera infracțiunilor legate de instituția plângerii prelabile, cât și a celor la care se reglementează împăcarea, având așadar o sfera de aplicare mai extinsă decât a fiecăreia dintre aceste două instituții luate în parte, mai ales în condițiile în care, spre deosebire de fosta legislație penală, *de lege lata* domeniile circumscrise cauzelor de înlăturare a răspunderii penale constând în lipsa / retragerea plângerii prelabile, pe de o parte, respectiv în împăcare, pe de altă parte, tind să fie incompatibile. În plus, tot cu referire la interpretarea literei reglementării cuprinse de art. 67 alin. 2 din L. nr. 192/2006, s-ar putea specula pe marginea observației că textul se referă numai la intervenția medierii „în cauzele privind infracțiuni pentru care, potrivit legii, retragerea plângerii prelabile sau împăcarea (...) înlătură răspunderea penală”, nespecificându-se că ar fi vorba și de observarea și respectarea cerințelor / condițiilor acestor instituții, în acele cauze (într-o formulare posibilă de genul : „în cauzele și condițiile (...)” / „în cauzele (...) și condițiile acestora / specifice / prevăzute de lege pentru acestea” ș.a.m.d.).

- art. 70 din L. nr. 192/2006 dispune, generic: „În cazul în care medierea cu privire la latura penală a cauzei se desfășoară *după începerea procesului penal*, urmărirea penală sau, după caz, *judicata se poate suspenda*, în temeiul prezentării de către părți a contractului de mediere” (evidențierile ne aparțin). Așadar, textul nu distinge, în raport de momentul judecării, nici un termen / moment dincolo de care nu se mai permite suspendarea judecării, ca urmare a inițierii procedurii medierii. Potrivit principiului de interpretare *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere*

debemus, se poate concluziona că instanța poate suspenda judecata oricând, în orice stadiu / etapă, dacă se prezintă contractul de demarare a procedurii medierii. Or, pentru ipoteza cauzelor în care medierea ar fi posibilă nu ca urmare a prevederii incidenteii instituției plângerii prealabile, pentru infracțiunea săvârșită, ci ca urmare a împrejurării că legea prevede în cazul acesteia posibilitatea împăcării, ar deveni de neînțeles de ce se permite suspendarea judecării, la orice moment (deci, inclusiv ulterior citirii actului de sesizare – care reprezintă momentul final până la care poate opera împăcarea), pe motivul demarării medierii, dacă oricum, în urma acesteia, nu s-ar putea da efecte (pe latura penală) eventualului acord la care s-ar ajunge (consecința interpretării medierii ca o formă a împăcării), pe motiv că s-a depășit data citirii actului de sesizare. Pe de altă parte, acest impediment ar fi depășit dacă acordul de mediere ar fi conceput drept o cauză de înlăturare a răspunderii penale distinctă de împăcare, căci legea specială a medierii nu prevede expres nicăieri un termen limită până la care poate interveni medierea în latura penală a cauzei, derivând, astfel, logic, că ea (în această interpretare), s-ar putea desfășura oricând, până la rămânerea definitivă a hotărârii. Legiuitorul a avut posibilitatea să modifice legea medierii, prin inserarea unei asemenea prevederi limitative, similare celei de la împăcare (art. 159 alin. 3 C. pen.), dar nu a făcut-o, deși au existat modificări ale L. nr. 192/2006 aduse prin chiar legea de punere în aplicare a noului Cod de procedură penală!

Pe de altă parte, apreciem că argumentele care susțin interpretarea realizată preponderent în sensul spiritului legii (însă nu neapărat și în litera acesteia) tind a conduce, mai degrabă, la considerarea înțelegerii atinse prin intermediul acordului de mediere, drept o procedură / cale / mijloc (particular, dar nu autonom) prin care se poate ajunge, pe caz concret, la manifestarea uneia din cauzele generale de înlăturare a răspunderii penale reprezentate - după caz - de lipsa / retragerea plângerii prealabile, ori de împăcare, față de care rămâne, însă, dependentă (astfel încât nu poate interveni, în cauzele în care se judecă infracțiuni pentru care legea prevede posibilitatea împăcării, decât până la citirea actului de sesizare a instanței, potrivit art. 159 alin. 3 C. pen.).

Principalul argument logico-rațional care poate fi invocat, în acest sens, constă în caracterul inexplicabil al unei opțiuni a legiuitorului care ar limita temporal (procesual) incidența instituției împăcării (limitarea

momentului până la care se poate înlătura, astfel, răspunderea penală și bloca sau stinge, prin urmare, exercițiul acțiunii penale), în condițiile în care ar permite, totodată, producerea aceluiași efect (din punct de vedere al dreptului penal substanțial și procesual penal), dar printr-o procedură separată, a acordului de mediere, care se poate argumenta că nu prezintă toate garanțiile de formă pe care le presupune împăcarea, deși, în esență, constă tot într-o înțelegere între persoanele implicate, de pe poziții distincte (opuse), în comiterea infracțiunii.

Astfel, dincolo de implicarea și aportul „cunoștințelor” și „tehnicilor specifice” ale mediatorului (nu neapărat jurist!), reținem că medierea „reprezintă o modalitate de soluționare a conflictelor pe cale amiabilă”, ca urmare a *negocierilor* dintre părți (art. 1 L. nr. 192/2006); „mediatorul nu are putere de decizie în privința conținutului înțelegerii la care vor ajunge părțile, dar le poate îndruma...” (art. 4 alin. 2 L. nr. 192/2006); „medierea se bazează pe *cooperarea părților (...)* comunicare și *negociere*”, fără ca mediatorul să poată impune o soluție (art. 50 L. nr. 192/2006); modalitatea pozitivă de încheiere a procedurii medierii este reprezentată de „încheierea unei *înțelegeri* între părți în urma soluționării conflictului” (art. 56 L. nr. 192/2006). Ca atare, este vorba despre o înțelegere între persoana care a suferit în urma comiterii infracțiunii și persoana care a săvârșit-o, adică, pe fond, același nucleu care se regăsește și în cazul instituției împăcării (cu specificarea că aici, prin înțelegere se stinge și acțiunea civilă!) și care – dincolo de caracterul unilateral, din punct de vedere legal – al lipsei / retragerii plângerii prealabile, se poate întâlni și la aceasta.

Pe de altă parte, împăcarea trebuie să respecte anumite condiții de formă; în principiu, de aceasta trebuie să ia la cunoștință direct și nemijlocit instanța, putând fi realizată însă și prin act autentic (a se vedea și decizia nr. 27/2006 a Secțiilor Unite ale Î.C.C.J., pronunțată în dezlegarea unui recurs în interesul legii, apreciată¹⁶ a își fi menținut valabilitatea și – deci – caracterul obligatoriu). În schimb, acordul de mediere, după cum rezulta din

¹⁶ *Analiza deciziilor pronunțate în recursurile în interesul legii în materie penală și procesual penală cu privire la efectele acestora în contextul noilor reglementări*, Studiu care poate fi consultat on-line la adresa de internet: http://www.mpublic.ro/analiza_ril.pdf . În unanimitate, doctrina semnalează decizia, cu mențiunea că dezlegarea problemei de drept își menține valabilitatea și în reglementarea actuală.

reglementarea legii speciale (L. nr. 192/2006), surprins în formă scrisă, are, în principiu, valoare de înscris sub semnătură privată (art. 58), nefiind obligatorie (ci doar posibilă – art. 59) autentificarea sa, cu excepția unor ipoteze care nu se referă și la domeniul cauzelor penale, al laturii penale din procesul penal (art. 58 alin. 4). Considerăm că este absurd ca legiuitorul să nu mai fi permis producerea efectelor de înlăturare a răspunderii penale, după citirea actului de sesizare, în cazul împăcării, deci al înțelegerii la care s-a ajuns în mod liber (în afara procedurii medierii) între persoanele interesate, ca urmare a luării directe și nemijlocite la cunoștință a acestei voințe de către instanța de judecată, ori a prezentării unui înscris autentic (care girează cu autoritatea notarului public veridicitatea înțelegerii și a caracterelor necesare pentru validitatea sa), permițând însă atingerea acestui efect, oricând până la rămânerea definitivă a hotărârii, față de înțelegerea negociată de părți cu asistența mediatorului și atestată într-o formă potențial inferioară din punct de vedere al garanțiilor juridice corespunzătoare. Or, în acest punct, ne raportăm la cunoscuta regulă de interpretare: *ubi cessat ratio legis, ibi cessat lex!*

În încercarea de a identifica și unele argumente de text în susținerea acestei soluții, care ne apare mai conformă cu logica și coerența spiritului reglementării, în ansamblul ei, se poate susține o modalitate alternativă - în aprecierea noastră viabilă - de interpretare a aceluiași text de lege indicate anterior în susținerea opiniei opuse. Astfel:

- art. 16 alin. 1 lit. g) din C. proc. pen. actual poate fi considerat a prezenta două, iar nu trei situații alternative. Este de observat că, după indicarea ipotezei de retragere a plângerii prealabile se arată sfera infracțiunilor pentru care poate opera aceasta („...în cazul infracțiunilor pentru care retragerea acesteia înlătură răspunderea penală...”), iar după referirea la acordul de mediere, se face, de asemenea, specificarea „...în condițiile legii”. Ambele procedee transmit ideea că împiedicarea punerii în mișcare sau exercitării acțiunii penale, în cazurile indicate, nu poate interveni indiferent de infracțiunea comisă, ci doar în cazul anumitor infracțiuni. Ar fi o lipsă de coerență din partea legiuitorului să lase ipoteza cauzelor pentru care poate funcționa împăcarea lipsită de o asemenea precizare, în condițiile în care ea este prezentă pentru celelalte cazuri. În schimb, dacă s-ar privi acordul de mediere doar ca o formă particulară de realizare a înțelegerii valorificabile sub forma împăcării, textul nu ar mai fi

criticabil sub acest aspect, citindu-se ca fiind împărțit în două (iar nu în trei) teze, din care a doua (cea de după virgulă) ar viza doar cazul împăcării, realizată fie în mod direct de către părți, fie prin intermediul acordului de mediere, astfel încât precizarea finală („în condițiile legii”), ar acoperi toate referirile de după virgulă, așadar și împăcarea (propriu-zisă, simplă), și acordul de mediere (ca formă a împăcării, așadar împăcarea atinsă pe calea medierii).

- art. 67 alin. 2 din L. nr. 192/2006 poate fi interpretat, cu la fel de multă relevanță, și în sensul că stabilește nu doar sfera de incidență a medierii în cazul infracțiunilor pentru care „retragerea plângerii prealabile sau împăcarea” înlătură răspunderea penală, ci și că, prin această referire la instituțiile în cauză, subordonează procedura medierii acestora, ca pe o formă de fapt prin care se poate ajunge la decizia de a nu se introduce plângerea prealabilă, ori de a se retrage plângerea prealabilă deja introdusă, respectiv de a se împăca titularii acestui drept, desigur, în cazul infracțiunilor unde asemenea căi legale sunt deschise, după caz.

- se poate aprecia că art. 70 din L. nr. 192/2006 prevede suspendarea facultativă (iar nu obligatorie) a judecății, și pentru a lăsa instanței posibilitatea să suspende judecata atunci când s-ar demara procedura medierii, în orice stadiu al procesului, în cauzele în care se judecă infracțiuni pentru a căror tragere la răspundere penală legea solicită formularea și menținerea unei plângeri prealabile, fără a se putea acorda același beneficiu (decât până la citirea actului de sesizare, dar nu și ulterior), în ipoteza similară apărută într-o cauză în care se judecă o infracțiune față de care legea prevede posibilitatea împăcării.

În încheiere, reafirmăm că, în actualul context legislativ, orice soluție s-ar impune pe calea hotărârii prealabile, vor putea exista temeuri de abordare critică împotriva sa. Apreciem că este de datoria legiuitorului să tranșeze problema (inclusiv ulterior pronunțării deciziei în cauza prezentă și separat de orice soluție se va impune, astfel, instanțelor). Până în acel punct, înțelegem să optăm pentru alternativa interpretării în spiritul legii a chestiunii analizate (așadar: medierea ca formă concretă de realizare a împăcării, supusă limitei temporale reglementată în cazul împăcării, potrivit art. 159 alin. 3 C. pen. – momentul citirii actului de sesizare a instanței), cu precizarea că este posibilă, pertinentă și viabilă (dar în spiritul unei alte forme de interpretare, tehnice, stricte a literei legii) și interpretarea opusă

(medierea ca o modalitate autonomă de înlăturare a răspunderii penale, aşadar independentă temporal de termenul indicat pentru împăcare, în art. 159 alin. 3 C. pen. – data citirii actului de sesizare a instanţei)!”

*

III. Scurte aprecieri *post-factum* în raport de momentul pronunţării H.P. (pen.) nr. 9/2015 şi susţinerea unor propuneri *de lege ferenda*

Odată publicată în Monitorul Oficial al României decizia la care facem referire, am putut face următoarele constatări:

1) Este de remarcat (rămâne de discutat şi de analizat, în timp, în ce măsură, cu ce arie de extindere şi cu ce tipuri de efecte: benefice sau nu) o tendinţă prevalentă de asigurare a unei interpretări „în litera legii”, mai degrabă decât a unei interpretări „în spiritul legii”, a normelor juridice (a dispoziţiilor legale, *lato sensu*) atunci când (din nefericire) tinde să apară un conflict între cele două.¹⁷

2) Poziţia pe care, la rândul nostru, am avut-o în vedere (referitor la absurditatea la care conduce soluţia impusă în final - rezolvare care este, totuşi, corectă, din perspectiva unei interpretări normative preponderent orientată către observarea fidelă a „litera legii” - precum şi referitor la necesitatea unei intervenţii legislative exprese, dincolo de soluţia momentan fixată prin decizia obligatorie a Î.C.C.J.), se regăseşte - explicit sau implicit formulată - şi în alte opinii exprimate, aparţinând unor reputaţi specialişti din domeniul juridico-penal de referinţă.

Cu privire la acest din urmă aspect, avem în vedere, în primul rând, punctul de vedere instituţional formulat de Departamentul de drept public al Facultăţii de Drept din cadrul Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca,

¹⁷ Totuşi, trebuie să remarcăm că ideea respectării „spiritului” legii în interpretarea normelor legale şi în soluţionarea judiciară a unor conflicte nu a ajuns să fie complet străină practicii instanţelor române. Astfel, chiar de dată recentă, este de remarcat o soluţie de speţă pronunţată de instanţa supremă, în care – într-un context de drept privat, legat de conceptul de „fraudă la lege” – se subliniază împrejurarea că, uneori, este important a observa nu doar soluţiile conforme cu „litera” normei, ci şi a le cenzura pe acestea potrivit criteriului conformităţii cu „spiritul” reglementării! A se vedea: *Decizia nr. 1386 din 4 aprilie 2014, pronunţată în recurs de Secţia a II-a civilă a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie* – decizia poate fi consultată on-line, la adresa de internet: [http://www.scj.ro/1093/Detaili-jurisprudenta?customQuery\[0\].Key=id&customQuery\[0\].Value=108255](http://www.scj.ro/1093/Detaili-jurisprudenta?customQuery[0].Key=id&customQuery[0].Value=108255) (verificată pe 30.09.2015).

transmis, de asemenea, la solicitarea instanței supreme, în vederea documentării necesare pentru pronunțarea H.P. (pen.) nr. 9/2015, în măsura în care acesta a fost reprodus în cuprinsul deciziei menționate.¹⁸ În această opinie, după ce se argumentează din mai multe perspective (prin invocarea și interpretarea mai multor texte de lege) soluția considerării medierii în latura penală a unor cauze drept o instituție (cauză) *sui-generis* de înlăturare a răspunderii penale, se specifică expres și următoarele: „(...) de lege ferenda, ar fi recomandat să se revină la termenul anterior până la care s-ar putea realiza împăcarea, deoarece situația actuală poate conduce la *consecințe absurde*. De exemplu, instanța de apel este obligată să ia act de acordul de mediere și să înceteze procesul penal ca urmare a medierii realizate de mediator, dar aceeași instanță, ca organ decident, nu ar putea să ia act în mod nemijlocit de voința părților de a stinge litigiul. *Adică părțile nu se pot «media» direct în sala de judecată, fiind obligate să treacă pe la mediator în prealabil, încălcându-se, printre altele, și regula firească din teoria dreptului care stabilește că cine poate mai mult poate și mai puțin*” [evidențierile din text, efectuate prin caractere italice, ne aparțin - M.D.].

Am adăuga la cele astfel evidențiate (aspecte convergente, pe fond, celor precizate și în punctul de vedere instituțional transmis de Colectivul de Științe Penale al Facultății de Drept din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), că potrivit propriei legi speciale care le organizează activitatea, mediatorii nu sunt decât intermediari neutri între persoanele implicate în procedura medierii, care vin pur și simplu, cu expertiza specifică, să creeze un cadru propice dialogului între acestea, în vederea atingerii unei înțelegeri.¹⁹ Desigur, asemenea competențe pot fi cruciale

¹⁸ A se vedea punctul VI din H.P. (pen.) nr. 9/2015, unde sunt indicate (părți din) opiniile specialiștilor, transmise la solicitarea instanței supreme.

¹⁹ Potrivit art. 1 din L. nr. 192/2006, „(1) Medierea reprezintă o *modalitate de soluționare a conflictelor pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane specializate* în calitate de mediator, în condiții de neutralitate, imparțialitate, confidențialitate și având liberul consimțământ al părților. (2) Medierea se bazează pe *încrederea pe care părțile o acordă mediatorului, ca persoană aptă să faciliteze negocierile dintre ele și să le sprijine pentru soluționarea conflictului*, prin obținerea unei soluții reciproc convenabile, eficiente și durabile” [evidențierile din text, efectuate prin caractere italice, ne aparțin - M.D.]. De asemenea, conform art. 4 alin. 2 din L. nr. 192/2006, „În exercitarea atribuțiilor sale, *mediatorul nu are putere de decizie în privința conținutului înțelegerii* la care vor ajunge părțile, dar le poate îndruma să verifice legalitatea acesteia (...)” [evidențierile noastre: M.D.].

atunci când persoanele respective nu pot, din diferite considerente, să ajungă singure la o astfel de înțelegere. Pe de altă parte, trebuie admis faptul (probat de realitățile concrete) că, uneori, persoanele între care se pune problema realizării medierii pot ajunge la o înțelegere și în absența acțiunii (desigur, remunerate) a unui mediator. Atunci când asemenea ipoteze s-ar ivi pe parcursul procesului penal, ulterior citirii actului de sesizare a instanței, apare legitimă întrebarea: de ce le este blocată posibilitatea „înțelegerii” nemijlocite, specifică instituției împăcării, în fața instanței (sau a unui notar public, care să încheie în acest sens un act autentic), dar li se recunoaște posibilitatea „înțelegerii” *intermediate* de un mediator? Practic, dacă respectivele persoane cad de acord, în condițiile împăcării, dar ulterior citirii actului de sesizare a instanței, inculpatului nu i se blochează accesul către beneficiul înlăturării răspunderii penale, ci doar i se condiționează acest beneficiu de supunerea la o procedură (aceea a medierii) care presupune niște costuri. Achitând onorariul mediatorului, în asemenea ipoteze, inculpatul își cumpără, practic, beneficiul înlăturării răspunderii penale!

În termeni poate duri, dar exprimând o realitate faptică (formal ocultată, sau – cel puțin –nerostită, tocmai datorită faptului că este incomodă), însă mai mult decât prezentă în conștientul persoanelor care ajung să fie implicate în astfel de cauze și proceduri, putem afirma că, în

Totodată, art. 50 din același act normativ dispune că „(1) *Medierea se bazează pe cooperarea părților și utilizarea, de către mediator, a unor metode și tehnici specifice, bazate pe comunicare și negociere. (...) (3) Mediatorul nu poate impune părților o soluție* cu privire la conflictul supus medierii” [evidențierile noastre: M.D.]. Așadar părțile negociază, amiabil, iar mediatorul (doar) facilitează dialogul necesar pentru această negociere, în vederea soluționării conflictului! Și atunci, dacă persoanele în cauză se înțeleg, uneori, direct, fără a mai necesita intermedierea mediatorului, de ce să nu poată atinge exact aceleași efecte juridice (și la aceleași momente procesuale, în timp) pe care le pot dobândi înțelegându-se cu sprijinul acestuia? A ajuns oare legea română, în eforturile disperate (!?) de a facilita o nișă de activitate mediatorilor, să *oblige la ajutor* în vederea înțelegerii, neacordând înțelegerii nemijlocite dintre anumite persoane aceleași efecte juridice (și pe parcursul aceleiași întinderi de timp, în cadru procesual), pe care le acordă înțelegerii lor mijlocite (realizată, desigur, contra cost!), *intermediate* de către o anumită persoană, căreia, sub acest aspect, i se recunosc competențe constatatoare mai largi decât instanței de judecată (sau notarului public, care este, totuși, în mod obligatoriu, jurist!), deși respectivul intermediar poate să nu fie nici măcar absolvent de studii juridice? Trebuie să ne mărturisim stupefiați de o asemenea politică instituționalizată, în mod vădit părtinitoare și complet nejustificată, prin implicațiile absurde pe care le presupune!

cauzele penale în raport de care legea prevede expres posibilitatea împăcării, înlăturarea răspunderii penale a inculpatului este gratuită dacă se realizează până la citirea actului de sesizare a instanței, moment după care este supusă unui tarif (reprezentat de onorariul corespunzător serviciului de intermediere realizat de către mediator), care nu este însă perceput de către stat, nefiind instituit (cel puțin nu în mod direct) pentru susținerea unor interese publice, ci ca privilegiu particular rezervat unei anumite categorii socio-profesionale. Nu ne putem abține a nu observa că interesele care susțin din punct de vedere politic încurajarea și proliferarea acestei (relativ) noi nișe în spectrul activităților conexe domeniului juridic, care este profesia de mediator, au atins astfel o expresie de o intensitate nemaiîntâlnită, dubioasă și nejustificată pentru organismul etatic care ar trebui să exercite mai multă imparțialitate în utilizarea pârgurilor legislative prin care poate susține / încuraja / impulsiona sau – din contra – inhiba dezvoltarea anumitor domenii socio-profesionale.

Pe de altă parte, cum mai poate fi credibilă și justificată oficial, formal, opțiunea legiuitorului penal de a limita în timp funcționarea instituției împăcării (invocând motive care țin de celeritatea procedurilor judiciare și de necesitatea de a nu supune mult timp incertitudinii anumite situații juridice²⁰), din moment ce permite, pe o altă cale, atingerea aceluiași efect (și cu aceleași implicații pentru sistem și pentru actul de justiție), cu diferența notabilă că, astfel, creează un monopol extrem de prețios asupra beneficiului înlăturării răspunderii penale, în favoarea unei anumite categorii socio-profesionale care se dorește a fi promovată și încurajată (cu precizarea

²⁰ Astfel, de pildă, în Decizia nr. 508/2014 pronunțată de Curtea Constituțională a României (publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 843 din 19.11.2014), se arată că „(...) reglementarea de către legiuitor a termenului citirii actului de sesizare a instanței, ca ultim moment în care poate interveni împăcarea, conform dispozițiilor art. 159 alin. 3 din Codul penal, este pe deplin justificată prin finalitatea urmărită, constând în limitarea în timp a stării de incertitudine în derularea raporturilor juridice și în restrângerea posibilității de exercitare abuzivă a acestui drept”. Ne întrebăm (retoric) dacă nu subzistă o identică incertitudine juridică (și – de ce nu – o identică temere de exercitare abuzivă a dreptului) cu privire la posibilitatea înlăturării răspunderii penale a unui inculpat ca efect al încheierii unui acord de mediere asupra laturii penale a unei cauze în care se admite această procedură, oricând după citirea actului de sesizare a instanței și până la pronunțarea unei hotărâri definitive. Și atunci, cum se mai poate justifica limitarea temporală operată normativ în materia împăcării?

că toate acestea se realizează prin limitarea drepturilor persoanelor, în speciale ale inculpatului)?

Ba chiar s-a exprimat în doctrină²¹, cu privire la problema autorității acordului de mediere de a produce efecte juridice în cursul unei proceduri judiciare, și următoarea opinie: „După încheierea acordului de mediere, indiferent că e vorba de mediere penală sau de mediere civilă în procesul penal, acesta trebuie trimis la organul judiciar (...). În cazul medierii penale nu există o procedură judiciară specifică de verificare și de luare în considerare a acordului de mediere (...). (...) *credem că este necesar ca organul judiciar să constate în mod nemijlocit acordul de voință al părților.* Deși nu există o reglementare expresă în acest sens, instanța supremă s-a pronunțat cu privire la acest aspect în cazul împăcării părților prin Decizia nr. XXVII/2006 în soluționarea unui recurs în interesul legii, care credem că se aplică în cazul de față pentru aceleași rațiuni care au stat la baza adoptării sale. Prin urmare: *dacă acordul de mediere este deja autentificat de notarul public, prezența părților nu se mai impune, iar organul de urmărire penală sau instanța de judecată nu va face decât să ia act de acordul de mediere și să adopte soluția legală (...); dacă părțile nu au apelat la procedura autentificării, acordul de mediere are valoare [sic!] unui înscris sub semnătură privată astfel că, pentru a-și produce efectul în procesul penal, el va trebui confirmat de către părți. (...) organul judiciar are (...) mijloace procedurale de a dispune prezentarea părților [sic!] personal în fața sa (...). Credem că nu va putea să ia act de un acord de mediere neconfirmat de părți în fața unui organ notarial sau judiciar, tocmai datorită efectelor extrem de importante ale acestui acord pentru derularea procesului penal” [evidențierile noastre: M.D.]*

Deși credem că se poate discuta cu privire la caracterul necesar, ori doar de recomandare, al procedurii astfel descrise²², apreciem că punctul de

²¹ C. Danileț, în: C. Danileț (coordonator), A. Szabo, I. Dedu, A. Răduț, *Ghid de mediere penală – conform noilor coduri*, Editura C.H. Beck, București, 2014, p. 77-79.

²² Însuși autorul opiniei precizează împrejurarea că „nu există o reglementare expresă în acest sens”, iar incidența soluției obligatorii atinsă în materia împăcării (părților – la acel moment) prin decizia menționată a instanței supreme, pronunțată în rezolvarea unui recurs în interesul legii, nu se poate extinde, în mod obligatoriu pentru instanțe, chiar în cazuri similare, putând produce efecte numai indirect, în măsura în care autoritatea argumentelor pe care le cuprinde și similitudinea ipotezelor conving magistratul că este cazul să urmeze o soluționare

vedere exprimat este rezonabil, din perspectiva necesității asigurării tuturor garanțiilor procesuale impuse a fi observate în legătură cu o consecință precum este aceea a înlăturării răspunderii penale. Dar, într-un asemenea caz, absurdul situației sporește! Așadar, este de așteptat ca organul judiciar să verifice oricum, în principiu nemijlocit, chiar și în caz de mediere privind latura penală a unor cauze, manifestarea de voință a persoanei vătămate de a se „înțelege” cu persoana acuzată de comiterea unei anumite fapte incriminate, astfel încât acesteia din urmă să i se înlătore răspunderea penală. Cu ce se deosebește acest act de procedura pe care o necesită instituția împăcării? Dacă intervine după citirea actului de sesizare a instanței, o asemenea derulare a evenimentelor nu implică exact ceea ce presupunea și procedura instituției împăcării, atât din punct de vedere al consecințelor asupra răspunderii penale a inculpatului cât și din punct de vedere al rolului instanței, al celerității procedurilor judiciare, ori a necesității ca anumite situații juridice să nu rămână mult timp incerte, sau chiar al riscului ca exercitarea anumitor drepturi să nu apară (după un anumit moment) drept abuzivă? Evidența răspunsurilor la aceste interogații credem că se susține de la sine, în absența oricărei argumentări subsecvente!

Trebuie arătat, așadar, că dacă interesele care au justificat limitarea în timp a desfășurării instituției împăcării sunt reale, atunci legiuitorul trebuie să limiteze temporal și desfășurarea, cu efecte (implicații) identice, a procedurii medierii, căci *ubi eadem ratio, ibi idem jus* (acolo unde există identitate de situație faptică, de cauză / raționament / motiv, trebuie să existe și identitate de soluție juridică). Dacă, din contra, justificările respective nu sunt pe atât de puternice, încât să existe voința legislativă de a se bloca orice cale pe care se poate produce efectul ce tinde a fi combătut doar pe una dintre respectivele căi, atunci – așa cum s-a propus și în punctul de vedere emis de specialiștii Facultății de Drept din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (și nu numai)²³ – trebuie ridicată limitarea impusă oricărei

asemănătoare, fără a i se impune – însă – aceasta. De altfel, aspectul este subliniat (oarecum indirect) și de emitentul punctului de vedere la care ne referim (a se vedea: *Ibidem*, p. 78, nota de subsol nr. 2).

²³ A se vedea și V. Pașca, *Drept penal. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 371. Autorul milita, încă din perioada ulterioară promulgării noului Cod penal, dar anterioară intrării acestuia în vigoare, pentru „revenirea la regimul consacrat al împăcării părților [sic!] și al retragerii plângerii prealabile”.

alte căi alternative de producere a respectivului rezultat, prin revenirea la o reglementare care să permită incidența instituției împăcării în oricare moment procesual de până la soluționarea definitivă a acelor cauze penale în raport de care legea permite acțiunea acestei instituții.

Către această din urmă soluție tinde a converge și observarea contextului juridic internațional relevant în materie, de interes pentru România. Astfel, după cum se evidențiază și în cuprinsul H.P. (pen.) nr. 9/2015²⁴, principiile generale ale medierii în cauzele penale, astfel cum au fost acestea formulate în cuprinsul Recomandării nr. R (99) 19, din 15.09.1999, privind medierea în materie penală, document adoptat de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, presupun – printre altele – și faptul că *medierea în materie penală ar trebui să fie posibilă în toate fazele procedurii* pe care le parcurge justiția penală.²⁵ Considerăm că într-o interpretare moderată, dar rezonabilă, recomandarea în cauză ar putea fi apreciată ca satisfăcătoare și dacă reglementarea internă a medierii în cauzele penale ar limita (ar fi interpretată a limita), temporal, desfășurarea procedurii medierii privind latura penală a anumitor cauze, la un anumit moment de pe parcursul etapei (fazei) de judecată, precum este și momentul citirii actului de sesizare a instanței. Aceasta deoarece judecata este una dintre etapele (fazele) pe care le parcurge procesul penal, iar recomandarea nu pare a se referi expres la necesitatea accesibilității medierii în (strict) orice moment de pe parcursul desfășurării procesului penal, ci doar la importanța faptului ca medierea să nu fie *ab initio* inaccesibilă în niciuna dintre etapele (fazele) acestuia. Drept urmare, atât timp cât medierea privind latura penală, în anumite cauze, ar fi permisă până la un anumit moment al fazei judecătorești, s-ar putea considera respectată recomandarea ca aceasta să fie posibilă în toate fazele procedurii, chiar dacă nu s-ar permite desfășurarea sa în absolut orice moment al oricărei faze (etape), spre exemplu, nefiind permisă în căile de atac, precum nici pe întreaga durată a judecătorești în prima instanță.

Desigur, recomandarea poate fi interpretată și altfel. Astfel, o interpretare mai sigură dintr-o perspectivă strict conformistă ar fi aceea potrivit căreia desfășurarea procedurii de mediere privind latura penală a

²⁴ A se vedea punctul XI.B.1. din cuprinsul deciziei.

²⁵ Art. II pct. 4 din Anexa la Recomandarea nr. R (99) 19 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei.

anumitor cauze ar trebui permisă în orice moment - *stricto sensu* - al procesului, pe întreaga sa durată, inclusiv în căile de atac. Credem că în spiritul acestui tip de interpretare a elaborat legiuitorul român materia medierii în cauzele penale.

Or, experiența ne arată că, de regulă, putem conta pe reflexul de interpretare conformistă, de către legiuitorul național, a unor inițiative juridice provenite din exterior, după cum putem conta și pe tendința de tratare a acestora ca fiind imperative, deși unele (cum este și documentul mai sus-amintit) reprezintă simple recomandări. Drept urmare, apare mai puțin probabilă, în perspectiva unor potențiale modificări normative, recomandarea unei replieri a legiuitorului pe pozițiile unei reglementări care să limiteze temporal posibilitatea de desfășurare a procedurii medierii privind latura penală a unor cauze, la un moment anterior celui al rămânerii definitive a hotărârii instanței. Ca atare, în vederea corelării dispozițiilor privind împăcarea și medierea pe latură penală, este mult mai pragmatic a propune legiuitorului o reconsiderare a datei limită până la care se admite funcționarea instituției împăcării (respectiv, revenirea la reglementarea anterioară, care permitea atât retragerea plângerii prealabile, cât și împăcarea, pe întreg parcursul procesului), decât reconsiderarea momentului până la care se admite desfășurarea medierii privind latura penală a unor cauze.

Aceasta mai ales în condițiile în care dispozițiile privind retragerea plângerii prealabile au menținut prevederea ca termenul limită pentru un atare act să fie reprezentat de momentul pronunțării unei hotărâri definitive (art. 158 alin. 1 C. pen.). Or, motivele formale pentru care (se presupune că) legiuitorul a limitat în timp incidența instituției împăcării ar putea fi invocate, deopotrivă, și pentru ipoteza infracțiunilor în privința cărora se solicită formularea (și menținerea) unei plângeri prealabile, pentru tragerea la răspundere penală a vinovaților. În mod simetric, dacă s-a admis pentru acele cazuri exercitarea dreptului de a se retrage plângerea prealabilă în orice moment de pe întreaga desfășurare a procesului penal, nu înțelegem rațiunile pentru care dreptul la împăcare dintre persoana vătămată și inculpat nu s-ar putea exercita pe parcursul aceleiași durate, mai ales în condițiile în care alternativa „împăcării” / „înțelegerii” ca urmare a medierii permite exact această finalitate (posibilitatea dobândirii beneficiului înlăturării răspunderii penale pe întreaga durată a procesului penal, în cauzele pentru care legea

prevede expres posibilitatea împăcării, ca efect al aplanării amiabile a conflictului, prin atingerea unei înțelegeri între persoana vătămată și inculpat), și cu atât mai mult cu cât numărul incriminărilor pentru care legea prevede posibilitatea împăcării este inferior numărului incriminărilor în raport de care este reglementată necesitatea formulării unei plângeri prealabile.²⁶

Credem că rațiuni (implicite) similare au stat și la baza exprimării (anterior pronunțării și publicării deciziei obligatorii sus-citate a instanței supreme) de către teoreticieni contemporani, consacrați, ai științei penale românești, a opiniei (explicit sau implicit formulată) potrivit căreia încheierea acordului de mediere privind latura penală a unor cauze reprezintă doar o formă / modalitate / procedură particulară prin care se realizează, după caz, instituțiile (lipsei²⁷ /) retragerii plângerii prealabile ori împăcării²⁸ (sens în care ne-am pronunțat, la rândul nostru, la o dată anterioară²⁹).

²⁶ În același sens s-au exprimat opinii, în doctrină, chiar în perioada în care noul Cod penal se afla în perioada de *vacatio legis*; a se vedea: V. Pașca, *Drept penal. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 370-373. Printre altele, autorul arată și ridică interogații (retorice) precum: „Și în cazul împăcării (...) intervenția novatoare a legiuitorului a reușit să «tulbure apele» deși nu existau motive justificate de politică penală, nici din punctul de vedere al ocrotirii mai bune a intereselor publice și nici din cel al ocrotirii mai bune a intereselor părții [sic!] vătămate [amintim că, potrivit noii reglementări procesual penale, persoana vătămată nu se mai poate constitui ca parte în latura penală a cauzei, ci doar în aceea civilă; în latură penală, statutul său este doar acela de subiect procesual principal, potrivit dispozițiilor art. 33 C. proc. pen. – precizarea noastră: M.D.]. (...) infracțiuni pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale se face din oficiu și pentru care împăcarea părților [sic!] înlătură răspunderea penală, sunt foarte puține în noul Cod penal (...). Merita oare atâta osteneală novatoare? (...) De ce retragerea plângerii prealabile se poate face în tot cursul procesului penal, până la pronunțarea unei hotărâri definitive, iar împăcarea doar până la citirea actului de sesizare a instanței? De ce împăcarea părților [sic!] poate înlătura răspunderea penală în cazul unor infracțiuni pentru care un interes public justifică exercitarea din oficiu a acțiunii penale și nu poate înlătura răspunderea penală în cazul unor infracțiuni pentru care dreptul de a dispune de exercițiul acțiunii penale este condiționat de manifestarea de voință a persoanei vătămate? Este justificată și eficientă pentru justiția penală o instituție juridică aplicabilă doar în cazul a vreo trei infracțiuni?”.

²⁷ Legat de formularea unei plângeri prealabile, trebuie totuși evidențiată o derogare expres reglementată (prin art. 69 alin. 1 din L. nr. 192/2006) de la dreptul comun potrivit căruia funcționează instituția, fiind implicată o excepție (parțială) de la solidaritatea pasivă în cazul introducerii unei plângeri prealabile. Astfel, dispoziția legală în cauză prevede că, „În cazul în care procedura de mediere se desfășoară înaintea începerii procesului penal și aceasta

se încheie prin soluționarea conflictului și încheierea unei înțelegeri, potrivit art. 56 alin. (1) lit. a), prin derogare de la dispozițiile art. 157 alin. (3) din Codul penal, fapta nu va atrage răspunderea penală pentru făptuitorul cu privire la care conflictul s-a încheiat prin mediere”. Cu alte cuvinte, dacă în termenul de introducere a plângerii prealabile se realizează înțelegerea, prin mediere, (doar) între unul dintre făptuitori (sau mai mulți, dar nu toți) și persoana vătămată, atunci, în măsura în care aceasta va formula, ulterior (dar în termenul legal), plângere prealabilă împotriva vreunei persoane care a contribuit la comiterea respectivei fapte incriminate, împrejurarea va determina demararea procedurilor de tragere la răspundere penală a tuturor făptuitorilor (potrivit art. 157 alin. 3 C. pen., care dispune: „Fapta atrage răspunderea penală a tuturor persoanelor fizice sau juridice care au participat la săvârșirea acesteia, chiar dacă plângerea prealabilă s-a făcut numai cu privire la una dintre acestea”), cu excepția celui (celor) cu privire la care s-a realizat deja înțelegerea ca urmare a parcurgerii procedurii medierii. Apreciem, în interpretarea dispozițiilor legale citate, că și în ipoteza în care plângerea prealabilă s-ar formula, într-un asemenea context și la un asemenea moment, împotriva celui (sau împotriva unuia dintre cei) față de care s-a realizat deja înțelegerea, prin mediere, acest fapt nu va produce niciun efect împotriva unei (unor) asemenea persoane, dar va debloca dreptul la acțiune penală al statului împotriva oricărui alt făptuitor neacoperit de înțelegerea realizată prin mediere. Legat de acest aspect, care consacră efectul *in rem* al introducerii plângerii prealabile, ne simțim obligați să subliniem, la rândul nostru, încă odată [a se vedea și M. I. Michinci, M. Dunea, în: T. Toader (coordonator), M.I. Michinici, R. Răducanu, A. Crișu-Ciocîntă, S. Rădulețu, M. Dunea, *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2014, p. 267], noutatea adusă de reglementarea noului Cod penal în comparația dintre instituția lipsei plângerii prealabile și – respectiv – retragerea plângerii prealabile. Astfel, spre deosebire de fosta reglementare penală, noul legiuitor a înțeles (din motive asupra temeiului cărora se poate discuta critic) să rupă simetria efectelor produse de lipsa ori retragerea plângerii prealabile asupra participanților la comiterea infracțiunii și solidaritatea pasivă dintre aceștia. Drept urmare, în timp ce (lipsa ori) introducerea plângerii prealabile produce un efect *in rem*, determinând solidaritatea participanților, retragerii acesteia i s-a rezervat un efect *in personam*, care reiese cu maximă claritate din prevederile art. 158 alin. 2 C. pen. („Retragerea plângerii prealabile înlătură răspunderea penală a persoanei cu privire la care plângerea a fost retrasă”). Față de evidența acestor dispoziții legale și de semnalarea constantă a noutății normative în cauză de către doctrină juridico-penală, ne surprinde și contrariază o afirmație precum este următoarea: „(...) retragerea plângerii prealabile, reglementată de dispozițiile art. 158 din Codul penal (...) operează *in rem*, întrucât se referă la fapta; produce efecte față de toți suspecții/inculpații care au comis fapta, cu privire la latura penală (...)”. Formularea în cauză (care ar fi corectă dacă raportarea ar fi efectuată la stadiul normativ reprezentat de fosta legislație penală, aspect infirmat, însă, de referirea, în text, la art. 158 C. pen., în condițiile în care fostul C. pen. reglementa retragerea plângerii prealabile în art. 131 alin. 2) poate fi regăsită în cuprinsul H.P. (pen.) nr. 9/2015, la punctul VI al deciziei (intitulat „opinia *specialiștilor*” [sic!] – evidențierea ne aparține: M.D), în cuprinsul opiniei exprimate de un mediator (evident, „din cadrul Colegiului Mediatorilor”), fiind extrasă (și reprodușă) din punctul de vedere transmis

(și – fără doar și poate – solicitat) în vederea documentării necesare pentru pronunțarea hotărârii respective. Vom lăsa cititorului sarcina de a trage concluziile corespunzătoare! Extrasă din același document este și afirmația: „(...) acordul de mediere este un act bilateral ce reprezintă voința și soluția părților [sic!] (...) prin care *părțile* [sic!] *înțeleg să stingă litigiul (nu să se împăce...)*”. Trebuie să recunoaștem că ne ridică unele obiecții subtilitatea logico-lingvistică a unei exprimări care reclamă scindarea dintre semnificația expresiei *înțelegere a unor persoane în vederea stingerii unui litigiu existent între ele* și sensul general exprimat de verbul *a se împăca* (așadar: dacă *părțile înțeleg să stingă litigiul dintre ele, de fapt ele nu se împăcă?*). Ne exprimăm temerea asupra faptului că dorința (voința!?) de a delimita, cu tot dinadinsul, procedura medierii în privința laturii penale a unor cauze, de instituția împăcării, conduce la forțarea limitelor interpretării tehnice a textului normativ, acreditându-se artificial conotații specifice diferite unor noțiuni indicate drept sinonime în vocabularul curent, precum sunt termenii de *înțelegere* (întrebuințat în L. nr. 192/2006 ca desemnând unul dintre rezultatele posibile ale medierii – art. 56 alin. 1 lit. a) și acela de *împăcare* (folosit ca denumire a instituției reglementate, cu titlu de cauză de înlăturare a răspunderii penale, de art. 159 C. pen.). Reamintim că, potrivit Dicționarului explicativ al limbii române, ediția 2009, unul din sensurile verbului „a înțelege” este: „A ajunge la învoială, a cădea de acord, a se împăca, a conveni cu cineva”, iar sensul principal al termenului „împăcare” este: „A restabili raporturi de prietenie, de înțelegere cu cineva; a (se) reconcilia, a (se) împăciui”, „a se învoi”, „a conveni” – sursa: <https://dexonline.ro/>. Pe de altă parte, potrivit dispozițiilor art. 48 alin. 3 din Legea nr. 24/2000 (republicată), privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, „Dacă în cuprinsul unui articol se utilizează un termen sau o expresie care are în contextul actului normativ un alt înțeles decât cel obișnuit, înțelesul specific al acesteia trebuie definit (...)”; *per a contrario*, dacă nu există o definiție expresă a sensului particular în care legea utilizează un anumit termen / o anumită expresie, acesta / aceasta trebuie înțeleasă în sensul său uzual (ceea ce credem că ar fi cazul și în ipoteza aici tratată)!

²⁸ Avem în vedere punctul de vedere transmis instanței supreme, ca urmare a solicitării acesteia în vederea documentării pentru pronunțarea H.P. (pen.) nr. 9/2015, de către Facultatea de Drept din cadrul Universității de Vest din Timișoara (a se vedea punctul VI din cuprinsul deciziei în cauză), potrivit căruia: „(...) în latura penală a procesului, *medierea nu este o cauză de înlăturare a răspunderii penale sui-generis*, ci este o procedură prin care părțile înțeleg să soluționeze un conflict penal pe cale amiabilă, atunci când legea permite *retragerea plângerii prealabile sau împăcarea părților* [sic!], *singurele manifestări de voință care înlătură răspunderea penală*. (...) Dacă *procedura medierii nu se concretizează în retragerea plângerii prealabile sau împăcarea părților* [sic!], după caz, procesul penal se reia din oficiu (...). În ce privește momentul până la care poate interveni medierea (...) trebuie făcută distincție între infracțiunile pentru care *împăcarea înlătură răspunderea penală și cele pentru care exercitarea acțiunii penale este condiționată de plângerea prealabilă, după cum trebuie să se facă distincție dacă medierea privește latura penală a cauzei sau doar latura civilă a litigiului*. (...) o cerere de suspendare a judecării în vederea medierii, în cauzele în care punerea în mișcare a acțiunii penale s-a făcut din oficiu, dar legea permite împăcarea

părților [sic!], după citirea actului de sesizare a instanței, trebuie respinsă ca inadmisibilă dacă privește rezolvarea acțiunii penale. Așadar, în cauzele în care punerea în mișcare a acțiunii penale s-a făcut din oficiu, *medierea poate avea ca efect împăcarea părților* [sic!] în tot cursul urmăririi penale, în cursul procedurii în camera preliminară și în cursul judecății până la citirea actului de sesizare a instanței, dar nu mai târziu de acest moment. (...) În cauzele în care punerea în mișcare a acțiunii penale s-a făcut la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, *medierea poate avea loc în tot cursul procesului penal, până la pronunțarea unei hotărâri definitive.* (...) În ce privește latura civilă a procesului penal, deoarece procedura medierii se aplică în cauzele penale, atât în latura penală, cât și în latura civilă, părțile pot solicita suspendarea judecății cauzei oricând în cursul judecății, până la pronunțarea unei hotărâri definitive, inclusiv în cauzele în care punerea în mișcare a acțiunii penale s-a făcut din oficiu (...) [evidențierile noastre – M.D.]. Punctul de vedere astfel formulat este afirmat și în doctrină de către d-l. prof. univ. dr. V. Pașca, cu specificarea expresă că „Doar retragerea plângerii prealabile [desigur, domnia sa se referă - implicit - și la lipsa plângerii prealabile – precizarea noastră, M.D.] sau împăcarea părților [sic!] sunt calificate de lege ca fiind cauze de înlăturare a răspunderii penale” – a se vedea: V. Pașca, *Este medierea o cauză sui-generis de înlăturare a răspunderii penale?*, Revista Universul Juridic, nr. 3/2015, p. 3; articolul este accesibil on-line, la adresa de internet: <http://revista.universuljuridic.ro/medierea-o-cauza-sui-generis-de-inlaturare-a-raspunderii-penale/>. De asemenea, tot în doctrina elaborată anterior pronunțării și publicării în Monitorul Oficial a H.P. (pen.) nr. 9/2015, cu privire la medierea aptă a se desfășura în anumite cauze, cu privire la latura penală a conflictului, pot fi întâlnite aprecieri precum: „Deși nu reprezintă o cauză care înlătură răspunderea penală (...) o menționăm (...) ca posibilitate legală de stingere a unor conflicte de drept penal, și nu numai (...)” [evidențierile noastre – M.D.] – C-tin Mitrache, C. Mitrache: *Drept penal român. Partea generală (conform noului Cod penal)*, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 415. Pentru doctrina (în materie) corespunzătoare fostelor coduri în materie penală, a se vedea și D. Atășiei, în: D. Atășiei, H. Țiț: *op. cit.*, p. 189, 191. Autorul precizează, la pagina 189: „... apreciem că încheierea unui acord de mediere nu reprezintă o nouă cauză de înlăturare a răspunderii penale, ci o modalitate particulară de împăcare a părților (fiind consecința unui acord de voință, apreciem că medierea nu poate viza instituția retragerii plângerii prealabile – un act unilateral al persoanei vătămate)”; de asemenea, reia la p. 191: „... la nivelul dreptului penal material, Codul penal (Partea generală și Partea specială) a rămas nemodificat, în privința cauzelor care înlătură răspunderea penală, astfel că medierea nu poate fi apreciată ca o cauză *sui generis* de împiedicare a tragerii la răspundere penală, ci doar ca un mijloc de concretizare a împăcării părților, cu efecte juridice în condițiile specifice acestei instituții...”.

²⁹ „Acordul de mediere consacră înțelegerea dintre făptuitor și persoana vătămată, fiind un mijloc distinct de aplanare a conflictului dintre aceștia prin raportare la instituțiile juridico-penale reprezentate de retragerea plângerii prealabile, respectiv de împăcare (potrivit art. 16 alin. 1 lit. g din noul C. proc. pen.), fără a reprezenta o nouă cauză de înlăturare a răspunderii penale” [evidențierile noastre – M.D.] – M.I. Michinici, M. Dunea, în: T. Toader (coordonator) et al., *op. cit.*, p. 267.

IV. O problemă deschisă reflecției: interpretarea în litera legii vs. interpretarea în spiritul legii

În mai multe rânduri, pe parcursul prezentului articol, apare referirea la o problemă mai generală, am putea spune, de ordin filosofico-juridic – deși consecințele fixării unei soluții în materie ar putea fi dintre cele mai aplicate în numeroase cazuri concrete de interpretare a normelor juridice, fie acestea prezente sau viitoare – a cărei reflecție ne-a fost ocazionată (și) de rezolvarea atinsă prin decizia H.P. (pen.) nr. 9/2015 (sau – mai bine spus – de contextul legislativ care a condus la adoptarea acestei hotărâri obligatorii pentru instanțe). Astfel, pornim de la observația că există uneori opoziții între rezultatele la care conduce o interpretare a normei juridice (*lato sensu*) efectuată conform unui procedeu fidel urmării *literei legii* și rezultatele implicate de o interpretare a aceleiași norme realizată de pe pozițiile unei mai atente observări a *spiritului legii*, a spiritului reglementării.³⁰ Emanând din această constatare, se formulează interogația: care dintre cele două direcții interpretative ar trebui să prevaleze? Se poate formula o regulă general-valabilă? Iar dacă o soluție (așa cum este adeseori cazul) tinde a fi mai degrabă conjuncturală, în funcție de ce criterii ar trebui să se realizeze / pe care considerente ar trebui să se întemeieze opțiunea interpretului legii?

A admite primatul unei interpretări juridice fidele, cu predilecție, „literei legii”, este o soluție conformă cu principiul fundamental, de ordin constituțional³¹, al separației puterilor în stat, potrivit căruia (printre altele – adaptând anvergura principiului la chestiunea aici tratată), judecătorul nu este legiuitor și nu trebuie să se substituie acestuia. Simplificând, s-ar putea spune: bună sau rea, legea trebuie respectată și aplicată ca atare, existând

³⁰ Considerăm că prima modalitate se întemeiază preponderent pe o sinteză între interpretarea de tip gramatical și interpretarea sistematică, iar a doua este fortificată, în principal, în interpretarea logică (rațională), completată, într-o oarecare măsură, de interpretarea teleologică (cât privește tendința de stabilire a finalității spre care tinde norma, prin prisma recurgerii la principiile generale ale dreptului și la conceptul de echitate).

³¹ Potrivit art. 1 alin. 4 din Constituția României (republicată), „Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească – în cadrul democrației constituționale”, iar conform art. 61 alin. 1 din aceeași lege fundamentală, „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării”. Totodată, dispozițiile art. 124 alin. 1 din Constituție stipulează că „Justiția se înfăptuiește în numele legii”, în timp ce potrivit alin. 3 se statuează că „Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”.

mecanisme legale care permit inițiative de modificare a acesteia, dar nu și autoritatea puterii judecătorești de a schimba voința exprimată a legiuitorului, prin procedeul interpretării denaturate a normelor, justificat de un subiectiv și relativ (greu de cuantificat și de precizat cu exactitate) „spirit al legii”. În plus, această orientare formalistă implică și garanții juridice superioare, deoarece interpretarea normei în „litera” sa este previzibilă, iar aplicarea corespunzătoare a dreptului devine predictibilă pentru destinatarii obișnuiți, inclusiv pentru cei (majoritatea) lipsiți de o instrucție juridică care să le permită inițierea necesară pentru a înțelege și (cu atât mai puțin) a efectua ei înșiși o interpretare „în spiritul legii”. În alți termeni, interpretarea „în litera legii” are o aptitudine mai sporită de a proteja destinatarul reglementării împotriva abuzurilor! Aceasta mai ales atunci când o asemenea interpretare vine să lărgască (iar nu să limiteze) sfera, întinderea, efectul sau beneficiul unor drepturi, așa cum este cazul și în problema care a generat analiza de față.³²

Pe de altă parte, procedeul prezintă dezavantajul – probat pe caz concret (printre altele, și) prin chestiunea prezentată anterior – de a permite afirmarea și impunerea ca legale / obligatorii a unor soluții care sfidează logica. Aceasta deoarece mecanismele specifice statului democratic asigură arareori premisele necesare constituirii unui corp legiuitor profesionist din punct de vedere al pregătirii juridice, de specialitate. Drept urmare, „litera legii” tinde uneori să nu fie pe atât de riguroasă, coerentă cu ansamblul reglementărilor pozitive și conformă cu principiile dreptului (sistemului juridic) pe cât ar fi de dorit și de așteptat. Este, din nefericire, o realitate incontestabilă, mult prea prezentă și – adeseori – frustrantă!

³² În materia determinării naturii juridice a medierii cu privire la latura penală a unor cauze, am arătat cum interpretarea „în litera legii” a condus la afirmarea caracterului de cauză *sui-generis* de înlăturare a răspunderii penale pe care o are medierea, ceea ce a implicat recunoașterea incidenței acordului de mediere pe întreaga durată a procesului penal, iar nu doar până la citirea actului de sesizare a instanței. Din contra, o interpretare „în spiritul legii” (precum o apreciem a fi pe aceea potrivit căreia medierea ar fi doar o formă de manifestare a instituției împăcării), ar fi condus la imposibilitatea înlăturării răspunderii penale, ca urmare a medierii, după citirea actului de sesizare a instanței. Evident, din perspectiva inculpatului, prima soluție este, fără discuție, mai favorabilă, maximizând posibilitatea acestuia de a obține beneficiul înlăturării răspunderii penale.

În schimb, interpretarea normelor juridice de pe pozițiile observării preponderente a „spiritului legii” are aptitudinea de a înlătura (sau, cel puțin, diminua) acest dezavantaj, deoarece apanajul interpretării și aplicării reglementărilor (spre diferență de acela al elaborării) este conferit unui corp profesional (formal) specializat în domeniul juridic – magistrații. În virtutea pregătirii lor, aceștia ar putea compensa neajunsurile unei formulări / redactări deficitare a legiuitorului - care ar conduce, aplicată literal, la soluții absurde - făcând apel la o interpretare compensatorie, logică, fidelă intenției rațional prezumate / deduse a reglementării, dincolo de limitările exprimării acesteia. Dacă s-ar putea identifica un mecanism care să asigure exercitarea exclusiv cu bună-credință a unei asemenea activități, ne exprimăm convingerea că numeroase probleme juridice și-ar găsi o mult mai firească și echitabilă rezolvare!

Din păcate, tocmai nesiguranța în exercițiul cu bună-credință și cu temeinică pregătire profesională a unei asemenea autorități tinde a limita avantajele pe care le prezintă această variantă de interpretare predilectă a normelor juridice. Abuzurile care ar putea fi generate prin identificarea, cu rea-voință, a unui „spirit” denaturat al legii, arbitrariul care ar putea cuprinde sistemul înfăptuirii („)justiției(“), ori nedreptățile la care ar putea conduce lipsa temeinică de pregătire a unor persoane ajunse să exercite oficiul magistraturii (situații care, fără a ne apărea prea des întâlnite, nu au totuși, din nefericire, nici un caracter pe atât de excepțional pe cât ar fi de dorit), transformă actul interpretării și aplicării legii în observarea preponderentă a „spiritului” său (noțiune principial subiectivă - așadar relativă - și discutabilă sub aspectul criteriilor pe baza cărora este dedusă), într-un instrument periculos pentru siguranța drepturilor garantate ale destinatarilor legii. În plus, îndepărtarea de la rigorile presupuse de respectarea principiului separației puterilor în stat vine să descalifice și mai mult această modalitate de interpretare a normelor juridice, în special atunci când rezultatele sale tind să intre în conflict cu acelea atinse prin procedeul interpretării fidele „literei legii” (și – cu atât mai mult – atunci când aceasta din urmă ar asigura soluția mai favorabilă unei persoane acuzate de comiterea unei infracțiuni).

Așadar, privind lucrurile *in extremis*, atunci când reglementările sunt de așa natură încât cele două direcții interpretative pre-indicate nu sunt concordante, este mai rezonabil / mai bine / mai de dorit / mai acceptabil să

sacrificăm o soluție logică uneia (indiscutabil) legale (formal), sau să sacrificăm o soluție mai favorabilă uneia rațional juste (echitabile)?

Suntem conștienți că asemenea frământări se înscriu într-o mult mai amplă și deloc nouă problematică a teoriei generale a dreptului, aparținând unei nișe în care gândirea filosofică și aceea juridică tind a se întrepătrunde. Nu avem, nici pe departe, pretenția de a ne aroga meritul formulării unor asemenea interogații, și – cu atât mai puțin – nu putem avea expectativa rezonabilă de a le oferi o soluție rapidă, în condițiile în care generații întregi de gânditori-juriști s-au confruntat, la rândul lor, cu analize similare. Putem doar spera în a contribui la menținerea (ori poate chiar readucerea) în actualitatea preocupărilor doctrinei, a unor asemenea probleme esențiale, într-un context normativ și jurisprudențial care adesea le ignoră, fiind tot mai orientat către o abordare preponderentă a aspectelor tehnico-juridice (care țin mai mult de aspectul formal al lucrurilor), în detrimentul celor filosofico-juridice (care țin mai mult de fondul, de esența domeniului dreptului).

Or, este convingerea noastră intimă că asemenea preocupări, în cercetarea juridică, nu trebuie inhibate, nici bagatelizate ca referindu-se la chestiuni depășite, a căror amintire este (doar) tolerată, din inerție și dintr-un minim reflex de legitimare a majorității instituțiilor sistemului contemporan de drept ca fiind continuatoarele (desigur, modificate, adaptate, „upgrodate”, modernizate) ale unor expresii juridice ale trecutului. Fondul unei probleme poate deveni o chestiune incidentală - prevalență având aspectele formale (tehnice, „funcționale”) - doar într-un sistem juridic pervertit până într-un punct atât de critic încât însăși funcționalitatea și viabilitatea sa ajung să fie puse sub semnul îndoielii! Menținerea vie a preocupărilor pentru acel nucleu al dreptului care este format din analiza marilor întrebări care au generat, impulsivat și modelat domeniul juridic, odată cu transformarea societății și fixarea ființei umane ca *zoon politikon*, este ceea ce jalonează și orientează dreptul, în devenirea sa macro-temporală. A ne cantona într-o strictă analiză a formelor și procedurilor, a unor „tehnisme” juridice punctuale, conjuncturale și - astfel - efemere, este o tendință (contemporană) involutivă, distructivă pentru gândirea juridică de ansamblu, care, dincolo de anumite (limitate) avantaje pragmatice concrete, riscă să conducă la pierderea unei perspective de ansamblu asupra fenomenului juridic și la atingerea unui punct critic auto-distructiv a sistemului (într-un peisajul în care supra-

reglementarea și ultra-tehnicizarea reglementării sunt piese integrante deja prezente).

Credem că o asemenea abordare închisă și lipsită de perspectiva de ansamblu este și aceea care a condus la rezultatul stupefiant al situației analizate în prezentul articol, aceea în care o soluție (interpretare) corectă a legii (din perspectiva respectării „literei” acesteia), este totodată absurdă (din perspectiva „spiritului” său). Cum altfel ar putea fi descrisă situația în care acordului direct atins între două persoane nu i se mai recunoaște (după un anumit moment procesual) puterea de a produce efecte juridice la fel de întinse pe cât se admite, în continuare, a produce același acord, dar neapărat intermediat de un terț dintr-o anumită categorie socio-profesională? Cât de firească este o reglementare (sau interpretare a acesteia, chiar fidelă redactării textelor) care conduce la admiterea unor consecințe *juridice* (!) mai puțin depline (ori chiar inexistente), în urma constatării unei anumite situații de fapt direct și nemijlocit de către instanță (așadar de către un magistrat), ori de către un notar public (ambii – neapărat – *jurisți*), dar permite producerea (obligatorie pentru instanță) a unor consecințe *juridice* (mai depline), în urma consfințirii unei anumite situații de fapt de către un mediator, persoană care nu trebuie, în mod obligatoriu, să aibă studii juridice de specialitate? Cât de greu este de acceptat un asemenea *statu-quo* mai ales că implicațiile se produc în materie penală, iar miza este cât se poate de majoră: înlăturarea răspunderii penale a infractorului?

Credem că răspunsul la fiecare dintre aceste interogații se impune cu puterea evidenței pentru orice persoană rezonabilă! Facem, drept urmare, un apel la forul legiutor, în sensul de a pune capăt unei situații juridice absurde (și prin aceasta inacceptabile), impusă astăzi prin forța obligatorie a unei hotărâri prealabile pronunțată, în dezlegarea unor chestiuni de drept, de către instanța supremă, operând (sperăm: cu [mai mult] profesionalism) modificările normative necesare pentru revenirea la normalitate (după caz: or limitarea incidenței acordului de mediere privind latura penală a unor cauze la momentul citirii actului de sesizare a instanței - precum este situația și în cazul instituției împăcării; or, extinderea datei până la care poate opera instituția împăcării, pe întreg parcursul procesului penal, până la rămânerea definitivă a hotărârii – așadar, revenirea, sub acest aspect, la fosta reglementare).